

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

25 години

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО АГРОБИЗНЕС И РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ
Юбилейна международна научна конференция БЪЛГАРИЯ НА РЕГИОНИТЕ

Перспективи за устойчиво регионално развитие

27-28 октомври 2017 г., Пловдив, България

25 years

UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT
Jubilee International Scientific Conference BULGARIA OF REGIONS

Sustainable Regional Development Perspectives

27-28 October 2017, Plovdiv, Bulgaria

<http://regions.uard.bg>

Currency Control and Cultural Tourism

Evgeniy Stoyanov

University of agribusiness and rural development - Plovdiv, Bulgaria

Abstract: The paper analyzes the effects that objects and models presented by tourism generate serious state and national problems, resolving of which is the object of the social in general and, in particular, financial control. Most of these are cultural and historical monuments, perceived as the objects of pilgrim tourism, which provoke collectible passions and related unlawful actions. The aim of the study is to prove that the development of certain forms of financial control - such as currency and customs - can create prevention against the smuggling of values from cultural and historical heritage. In connection to this, objects of analysis are precious metals and precious stones, numismatic collections, artefacts from archaeological excavations and others within the meaning of the law.

Keywords: cultural tourism, unlawful actions, currency control, customs control, prevention.

Валутен контрол и културен туризъм

Евгений Стоянов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

Резюме: Докладът анализира ефектите, които обекти и образци, презентирани от туризма, генерират като сериозни държавни и национални проблеми, решаването на които стои пред социалния в общ план и конкретно пред финансовия контрол. В преобладаващата си част това са културно-исторически паметници, възприети като обекти на поклоннически туризъм, които провокират колекционерски страсти и свързани с тях неправомерни действия. Цел на разработката е да се докаже, че развитието на определени форми на финансов контрол - като валутния и митническият, могат да създадат превенция срещу контрабандата на ценности от културно-историческото ни наследство. По този повод като обекти на валутен контрол са засегнати действия с предмети от благородни метали и скъпоценни камъни, нумизматични колекции, артефакти, произтичащи от археологически разкопки, и други предмети по смисъла на закона.

Ключови думи: културен туризъм, неправомерни действия, валутен контрол, митнически контрол, превенция.

Обективната реалност постулира по безспорен начин промяната като двигател и гарант за развитие. Този непрекъснат процес и неговата хронология доказват, че в съдържанието му са регистрирани резултати основно на смелите и инакомислещите. И все пак отделен е въпросът в каква насока се осъществява въпросната константна тенденция. Така или иначе този процес може да бъде разгледан като материален израз на един от основните закони на диалектиката за единството и борбата на противоположностите.

По-конкретно развитието на съотношенията между противодействащите сили предопределя преструктуриране в баланса им и това обяснява спецификата на този механизъм. Дефакто обществото, тълкувано като особено важна и отворена управленска система приема тези сигнали като предизвикателства за промяна. Принципно интересът да бъде контролиран разглеждания процес провокира реализацията на разнородни по характер операции. При създадените условия една от формите на анализ, индикираща посоката на промяна, е критичният преглед на минало и многокритериалният анализ на настоящето.

Въпреки че динамиката на заобикалящия ни свят е една безспорна и основна характеристика, съществуват и непреходни явления сред които на челно място могат да бъдат поставени интересите. Заявените интереси принципно произтичат от потребност императивно да се заяви преимущественото наличие на властови ресурси, които се обосновават от различния имуществен ценз на отделните личности и обособени от тях личностни формации. Обективно развитието и усъвършенстването на

заявените интереси се свързва с разнородни, съзнателни и целенасочени действия. Големият им диапазон регистрира сериозни търсения и доказва, че стойността на удовлетворението е различна. В този контекст социумът демонстрира своеобразен nihilism към формирането на цената на неравенството, разглеждано като дисбаланс между заинтересованите страни. Задълбочаващият се процес буди безпокойство, предизвикано от умножаване на неравенството, или ограничаване на възможностите. Именно двете родствени тенденции оказват влияние върху икономиката, политиката, като затормозяват общественото развитие (Стиглиц, 2014:11).

Една от сферите, в които хората опознават своето минало и на тази база моделират своето настояще, е туризмът и по-точно неговите разновидности културен и поклоннически туризъм. Колкото и да са специфични и самостоятелни споменатите типологизирани туристически прояви предоставят възможности да се опознае културно-историческото наследство. Тематично структурираните артефакти, презентирани от музеи и изложби, задоволяват в известен смисъл културните потребности на населението. Но все пак контактът с културно-историческото наследство предизвиква и други мисли.

От векове провокациите са свързани с това, че артефактите придобиват особена стойност, обоснована от присъщата им уникалност. Именно въпросната характеристика ги превръща в един специфичен и достатъчно доходноносен източник. Реално тяхното откриване, ползване и съхранение, т.е. развитието и усъвършенстването на културно-историческото наследство и част от действията и операциите, свързани с него, са обект на контрол и по-конкретно на различните прояви на финансовия контрол.

В общ план за явлението "контрол" е много трудно да се твърди, че притежава мимолетен характер. Употребата му е по-трудно да бъде възприемана като нещо инцидентно и спорадично. Задълбочаващата се нужда, да бъдат прилагани разнообразни контролни форми при широк кръг обстоятелства и процеси доказват, че контролът е осъзната социална необходимост. Различните обществени потребности предопределят и видът контрол, чрез който се постига баланс и удовлетвореност.

След като принципно е уточнено, че няма развитие на нито една идея без да е предвиден в процеса на реализацията ѝ и контрол, е съвсем естествено и от гледна точка на интересите, свързани с идеята да се обърне внимание на една много значима форма на контрол, а именно финансовия контрол. Може би е най-елементарно да се обоснове поставянето на акцент върху него, просто защото най-лесно измерва тези интереси, като го прави по възможно най-разбираемия и достъпен начин - чрез езика на цифрите и парите (Стоянов, 2013:49).

Възприето е разбирането, че финансовият контрол е строго определен вид социален контрол, който произтича преди всичко от правото на собственост. Това твърдение може да се възприема отчасти и като определение, но е нужно да се направят известни уточнения и по-сериозна обосновка (Динев, Христова, 1992:10).

Неговата същност е сложна, а процесът, който я формира, регистрира висока динамика. Анализите доказват, че в моделирането на процесната структура закономерно се обособяват различни пластове. Като причини за това може на първо място да се посочи, че когато финансовият контрол се тълкува

като израз на критично обществено отношение, при което властта определя критериите за поведение, силно влияние оказва присъствието на институцията „пари“. На второ - отново тя предоставя на контрола, разглеждан като основна управленска функция, възможността да прецизира своето въздействие на базата на коректно измерване. По този повод е възникнал постулатът, че това, което може да се измери точно, може и да се управлява ефективно.

Написаното убеждава, че финансовият контрол е авторитарен и безкомпромисен израз на властта да се управляват финансите на организацията, като се налага целесъобразна финансова политика и естествено се носи отговорност за нея. Правото на власт, а следователно и на контрол, е доказателство за присъствието на отговорност, предопределена от състоянието на организацията или конкретната социална системата. Като проява на власт контролът не е просто възможност да се приложи определена форма, или да се приведат в действие подходящи процедури, а преди всичко да се активизира контролната функция, като сработи механизмът на обратната връзка.

Наред с правото на собственост, а оттам и на власт, финансовият контрол е съществена част от йерархията на управление в обществото, важен реквизит от регламентирания социални отношения. Правото на държавата върху определена част от собствеността дефинира и правото ѝ да упражнява контрол. Логично е да се предполага, че и в този случай става въпрос за право на собственост и на власт, като самата технология на контролната функция е предопределена от правото на държавата да ръководи финансите си и притежаваната от нея собственост. Именно на това основание висшите органи на управление притежават определени правомощия да създават контролни институции за упражняване на правото на държавен одитинг или на държавен финансов контрол.

Твърде интересно е да се разгледат контролните прояви, свързани или произтичащи от форми и прояви на културния туризъм. Реално разнообразието на културните ценности и правата, които обуславят операциите с тях, създават условия за осъществяване на редица действия, сред които немалка част могат да се определят като незаконосъобразни.

С промените в икономическото ни развитие и увеличаване на частната собственост за последните години се забелязва ръст на неправомерни действия с обекти от културно-историческото ни наследство. В периметъра на тези действия влизат от нелегалните иманярски набези до легалните продажби в аукциони и от поддържане на работата на антиквариати до експониране в реномирани музеи и обогатяване на частни колекции. Този социалнозначим процес обхваща изготвяне на фалшиви документи за произход, търговия включително със създадени по оригиналите перфектни копия. Специално за документите по установяване на произход е доказано въз основа на анализ върху извадков материал, предоставен от водещите музеи в света, че едва всеки четвърти артефакт притежава подобен документ. Но дори неговото наличие доста често буди основателни съмнения.

Обективно работата на специфичната финансово-контролна система, чиято дейност по същество е свързана с непрекъснато провеждане на подобни операции и действия, има проблеми в много насоки, защото всеки неин

компонент подлежи на основателна критика, а същевременно съществуват или възникват алтернативи за усъвършенстване.

Първо. За субектите, упражняващи този контрол, може да се каже, че регистрират дефицит като познания в конкретните научни области, или с други думи първият проблем може да бъде наречен присъствие на некомпетентност. Под установената на пръв поглед безобидна констатация се крие комбинация от незнания, липса на интерес, дефицит на оборудване и доста често технологична необезпеченост.

Второ. В своята близост с обектите на контрол, между тях и субектите се създават условия за възмездно сътрудничество или създаване на корупционни схеми. Интересното е, че в разкритите случаи принципно уж нещата са ясни и практиката продължава, а самите артефактите се разрушават, изчезват мистериозно или просто чакат да бъдат забелязани и реализирани на многомилionenния пазар на исторически ценности. По този повод се проявяват няколко причини, като сред тях могат да бъдат споменати: действие или бездействие на отговорните лица, размиването на вината в прословутия феномен „колективна отговорност“, липсата на междуинституционално взаимодействие и сянката на един сериозен процес като абдикацията на държавата.

Четвърто. Поведението на подконтролните обекти става все по-непредсказуемо и оригинално. Наличието на огромни интереси и стабилен пазар провокират създаването на канали и присъствието на сериозна технологична и друга логистика, интересно защо винаги притежавана и ползвана не от официалните институции и от държавата, а от реално и истински заинтересованите страни. Към това може да се прибави, че ситуацията в страната и състоянието на научните кадри предразполагат придобиването на ценна информация. В този ред на мисли високо ерудирани научни работници се превръщат в ментори по-скоро на заявени колекционерски или търговски интереси, отколкото на държавата.

Пето. За инструментариума може да се каже, че навярно е най-несвършеният, който на всичкото отгоре и много трудно се променя. Реално проблемите от междуинституционален характер и липсата на бързи и ефективни процедури допълнително затормозява националната система. В този смисъл обикновено постъпилата информация в повечето случаи е недостоверна или безвъзвратно остаряла. В този контекст диапазонът направо е огромен, като се започне от несъвършенството на нормативната база, предопределяща липсата на единна терминология. Ярък пример са основни термини и тяхното съдържание: антики (ЗС, 1911), културно-исторически ценности (в практиката на МВР) и паметник на културата (ЗКН, 2009). Реално терминологичното разминаване съществува и в наднационален план защото с Конвенция на ЮНЕСКО е утвърден терминът културни ценности (К, 1970).

Шесто. Стандартите, по които работи финансово-контролната система на Република България, съдържат определени несъответствия и неточности. Те могат да бъдат тълкувани като резултат от недотам ефективната работа на българското законодателство. Най-общо корекции се внасят непрекъснато и за съжаление винаги с „подобавачо и авторитетно“ закъснение. И в митническите и във финансовите, и във валутните и други сходни нормативни бази констатираните слабости работят просто и безотказно – слаб контрол, трудно

доказване на вина и лица свързани с нея, бавни процедури по оценяване на вредоносния ефект върху патримониума имуществото на обществото, мудно държавно обвинение и адекватно съдопроизводство. При тези обстоятелства е напълно нормално артефакт под формата дори на една монета да се появи в определен световен аукцион като „Сотбис“, да бъде закупен от „неизвестен“ колекционер и да изчезне факт от миналото, притежаващ силата да промени писаната история и тълкуванието на редица изкуствено сглобени факти (Петрунов, 2007:33-39).

Въпреки че споделените проблеми са една много малка част от действителната картина, възможността на българското общество да опази националното си богатство и да създаде превенция срещу тези толкова сериозни престъпления е единствено провеждането на критичен анализ върху официалната статистика с участието на всички заинтересовани страни и лица с доказана висока компетентност и експертиза. Именно по този начин е възможно да се потърсят промени в създаването на адекватна на проблемите нормативна база (Стоянов, 2012:217).

Принципно контролът като целесъобразна и характерна дейност в системата на управление и по специално в процеса на своята реализация взаимодейства с всички управленски органи. Взаимодействието осъществява две функции едновременно. Първата по оценяване на дейността на конкретен орган. Втората по натрупването на информация и възможностите за анализ върху ефективността на взети решения. В този контекст ефективността на взаимодействието в областта на контрола е индикатор за социална зрялост при намиране на оптимални пътища за постигане на поставени цели (Стоянов, 2016:104). Редно е да се уточни, че иницирането на цели може да се извърши от две посоки – и от контролната и/или от управленската система. Реално съществуват няколко възможности за развитие на взаимовръзката:

Първа възможност – оптимизиране на връзката между обект и субект на контрол. Теоретично всеки проблем се разглежда като отклонение в поведението на обекта на контрол, независимо от неговото положение и статут (Стоянов, 2011:55). Същественото тук е, че развитието и решаването на проблем или проблеми се осъществява в една условна контролна система.

Втора възможност – развитие на връзките между разнородни субекти на контрол. В този случай нещата стоят далеч по-сложно, тъй като наличието на повече субекти доказва присъствие и взаимодействие между различни проблеми, възникнали в условията на сложна социална система, в чиято структура се разграничават различни субекти. В процеса на взаимодействие процесите придобиват понякога непредвидим път на развитие, поради различната степен на сила с което субектите си влияят.

Трета възможност – субектът на контрол е част от изпълнителната власт. В подобни случаи контролът има общ характер или по-скоро придобива характеристики на надзор, а самият субект - качества на принципал в отделна социално-значима сфера.

Четвърта възможност - субектът на контрол взаимодейства с орган или органи от системата на правосъдието. При този тип взаимодействие контролният субект констатира резултатите от отклоняващото се поведение на своите обекти и по повод на значимостта на разкритията си сезира органите от другата система.

Установено е, че основната и ключова предпоставка за добра взаимовръзка при разглежданите възможности е запазването на функционален суверенитет на всички взаимодействащи си страни.

Условията, предпоставящи развитието на работещи взаимоотношения, са:

- 1) дефиниране, утвърждаване и преследване на обща цел;
- 2) заявяване и присъствие на личностно желание и институционална воля за ползотворно взаимодействие;
- 3) прилагане на висока компетентност и игнориране на всякакви недоразумения и противоречия, създаващи предпоставки за възникване на конфликти.

Самият процес на взаимодействие, базиран върху съвместна контролна дейност, обективно се възприема като успоредно протичане на контролен процес в повече от една система, т.е. създава се различна по структура нова и сложна социална система. Като основни изисквания за нейното съществуване и развитие се проявяват:

- 1) наличие на обоснована и целесъобразна инициатива за взаимодействие;
- 2) съблюдаване на процедури и правомощия;
- 3) конкретизиране на форми и методи за партньорство и взаимодействие;
- 4) поддържане на регламентиран и непрекъснат обмен на информация;
- 5) отчитане и анализ върху резултати от взаимодействието;
- 6) оповестяване на постигнатото и одит на използваните ресурси.

При положение че взаимодействието се тълкува като сътрудничество между различни органи за постигане на обща цел, е съвсем естествено тези целенасочени действия на различните структури да бъдат обвързани с обща регулаторен механизъм за достигане на резултатност и ефективност. Именно това е мястото на координирането, най-общо казано методиката за взаимодействие обективно е типичен израз на координация. В този ред на мисли координирането придобива факторна значимост за управлението на контролните процеси (вкл. процеса на взаимодействие). Представените понятия "взаимодействие" и "координиране" от гледна точка на теорията на контрола провокират необходимост от уточнения. Процесите, които ги експонират, притежават обоснована целесъобразност. По тази причина най-вече координирането доказва, че в основата му стои властническото начало на контролната дейност. Измежду субектите, които си взаимодействат, правомощия на координатор би придобил притежаващият най-големи властови ресурси.

Посоченото в тези редове дава основание да се направи изводът, че координирането е вътрешно свойство на управлението и на неговите функции поотделно (вкл. на контрола) а не е пета функция. Макар че всяка конкретна управленска функция има нужда от координационен механизъм за оптимизиране, това не е достатъчно основание координацията да се тълкува като хиперфункция.

Необходимостта от пълно познаване и приложение на възможностите за оптимизиране на взаимодействието и желаната съгласуваност между органите при провеждането на финансово-контролни мероприятия създава условия като обект на анализ да бъде зададен и диапазонът на взаимодействие при

координиране. Основната характеристика, провокираща този интерес, най-общо се крие във факта, че при всеки етап на протичащия контролен процес се създават условия, които налагат целесъобразно приложение на разнообразни подходи. Изходната позиция е теоретична и се базира на контролния процес и неговото триетапно провеждане. Системната организираност на процеса определя дефинирането на отделните етапи като твърде относително. Те протичат при наличие на планирана цел, предопределяща необходимостта от координация и взаимодействие. Интересно е да се отбележи, че освен присъствие в целия контролен процес те намират приложение и извън него, при анализ на резултатите от контролните мероприятия, когато се превърнат в обект на икономическата статистика и научни изследвания, в предмет на обществено обсъждане.

Конкретно за контролния процес и неговия първи етап, когато се подготвя контролната дейност по повод на координирането и взаимодействието може да се каже, че инициативата идва от страна на контролния субект (орган), оторизиран да организира и администрира контролното мероприятие. Съобразно цел, задачи и създалата се ситуация най-общо взаимодействието и координацията стоят в основата на формирането на сигнална информация, предопределяща необходимостта от инициране на контрол и насочваща към евентуални бъдещите контролни действия (Стоянов, 2015:11). Още на този етап съобразно възможния обект на интерес поне на документи в правомощията на немалко правни субекти е заложено правото да събират и предоставят оперативни данни¹.

Във втория етап на контролния процес взаимодействието и координацията са насочени към разкриване на слабости и недостатъци в поведението на контролните обекти. Като основен резултат от този етап може да се посочи анализът на натрупаната в първия етап информация, обосноваваща вземането на ефективни решения (Стоянов, 2015:66). Действащата нормативна база като например Валутния закон, при който по компетентност и правомощия е уредено и регламентирано участието на представители на достатъчно много институционални финансово-контролни субекти като Министерство на финансите, Министерство на културата, БНБ, митническа, данъчна администрация и т.н. (Стоянов, 2015:4).

За третия и последен етап от контролния процес целта поставена пред взаимодействието и координирането е подготовка по създаване на документи за приключване и формулиране на решения с регулаторен и коригиращ характер. Тук реално регистрираните резултати създават предпоставки и условия и за други действия предвидени включително в Наказателния кодекс.(Стоянов, 2015/бр.43)

Въпреки че на пръв поглед се налага мнението, че българският законодател е предвидил провеждането на контрол масирано, ангажирайки достатъчно много различни специализирани субекти, все още като бяло петно в работата на цялата тази машина се проявява актът на оценяване. При него е трудно да се говори само за присъствие на компетентност, опит и ерудиция (Стоянов, 2015/бр.41). Проблемът тук възниква от трудното доказване в кратък период от време на умисъл (Макашвили, 1958:9). Именно този момент е ключов

¹ Авторът има предвид ДАНС, ГДБОП, митническо разузнаване и други специализирани звена.

и налага да се предвиди и резултатът от осъществяването на виновно действие от страна на обекта на контрол, т.е. на лицето или групата, реализираща примерно износ на антики (артефакти), от една страна, а от друга, евентуално за субекта на контрол – митническият или данъчният служител, да бъде тълкувано като бездействие. При подобни казуси успехът в контрола се базира на възможността основно интуитивно или изразявайки професионално съмнение субектът на контрол да констатира силуета на вина. Независимо от повода за съмнение научната мисъл и професионалният опит са доказали, че същността на вината се предопределя от интелектуални и психологически процеси, т.е. резултатът е планиран и предвиден и затова се действа по конкретен начин (Ненов, 1992:87). В този контекст юристите постулират: "Без вина няма отговорност" (Манчев, 1969:153-155).

Най-общо за специализираните изяви, които не влизат в структурата на конкретен финансово-контролен процес, може да се каже, че протичат в различни формати. Към тази категория активни мероприятия могат да бъдат причислени конференции, семинари, производствени съвещания и научни изследвания. Тяхната реализация се обосновава от принципа на доброволност и именно това доказва демократичната същност на контрола. Целта е чрез ефективно взаимодействие и координиране на извънпроцесно развиващия се контрол да се намерят алтернативи за решение на възникнали проблеми и да се потърсят нови методики за приложение, развитие и усъвършенстване на "добри практики".

Написаното предоставя доказателства да бъдат структурирани няколко извода:

Първо. Развитието и реализацията на културния туризъм в Република България е една много отговорна задача, в чието решаване сериозна роля е отредена на социалния и финансовия контрол. Ако държавата иска да утвърди разбирането, че е длъжна да съхрани патримониума на своето национално богатство, тя трябва да помисли за усъвършенстване на своята контролно-надзорна функция.

Второ. Разширяването на международния пазар на артефакти създава условия за бърза и скъпа реализация преимуществено на преносими образци на културния и поклонническият туризъм. По тази причина е редно науката и знанията да се насочат към живия и реален живот, а не да останат само в библиотеки и университети, т.е. подготвените кадри могат и трябва да се превърнат в основното оръжие на държавата против рецидивите на противозаконност, насочени към историческото ни наследство.

Трето. За да се съхрани българщината, държавата трябва да помисли и инициира изграждането на единна система за широкомащабен социален контрол. В неговата структура е задължително присъствието на представители от финансово-контролни, научни, културни и исторически институции. По този начин не се създава функционално-институционален дефицит чрез изземване на правомощия, а напротив се постига задълбочаване на тяхното единомислие и единодействие. Именно това е пътят, при който всяко следващо действие и създаване на оценка биха дали на обществото много по-голяма яснота за възникнали проблеми и регистрирани резултати във всички сфери на обществения живот включително и при опазването на културно-историческото ни наследство.

Четвърто. При изграждане на превенция процесът трябва да придобие още по-мощни размери. В условията на конструктивна деструкция на обществото заявки за място и роля прави все по-широк кръг от заинтересовани страни. Освен държавата и споменатите институции е редно като мерки на превенция да се помисли и за включването на субекти от застрахователния и презастрахователния бизнес. Въпреки че държавата, общините и църквата все още нехаят по въпроса, процедури и практика в застраховането доказват, че има ефективност в защитата.

Всичко написано предоставя възможност да се формира обобщаващо заключение, че в основната си част проблемите на културния туризъм са следствие на неправомерни действия с обекти и образци на културното ни наследство, включени в различни категории и притежаващи уникален характер. Реално огромното им многообразие провокира различни нарушения и противозаконни прояви, които предизвикват търсенето на алтернативи за активно усъвършенстване на голяма част от формите на социален, финансов и валутен контрол. Анализираният активен процес формира базата за създаване на превенция срещу този тип нарушения, отправя предизвикателство към българския законотворец за внасяне на адекватни промени в нормативната база и предполага своевременното структуриране на условия за максимално плътно взаимодействие между всички заинтересовани страни за изграждането на единна национална контролна система. Ако кредитът на доверие, даван от обществото, се ограничи и регулира съобразно регистрираните резултати, то тогава и защитата, предложена от застраховането, би била по-реална и постижима. Именно по този път би се съхранило националното богатство и би създадо гаранция за увеличаване на авторитета и устойчивостта на държавата като фундамент на обществото и институция, ангажирана с връзката между минало, настояще и бъдеще.

Използвана литература

1. Динев, М., Л., Христова. Одиторски контрол. София: ФорКом Висулчев, 1992.
2. Закон за културното наследство / ДВ бр.19 от 13.03.2009 г.
3. Закон за старините от 28.01.1911 г.
4. Конвенция за мерките, насочени към забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности /14.11.1970 г.
5. Макашвили, М. Ответственность за неосторожность. М., 1958.
6. Манчев, Н. Вината и наказателното право. София: БАН, 1969.
7. Ненов, И. Наказателно право на Република България, Обща част, кн.2, С., София-Р, 1992.
8. Петрунов, Г. и колектив, Организираната престъпност в България – пазари и тенденции, сборник, Център за изследване на демокрацията, София, 2007.
9. Стиглиц, Дж. Цена неравенства. Москва: ЕКСМО, 2014.
10. Стоянов, Е.Н. Проблеми на културния туризъм или алтернативи за усъвършенстване на някои форми на контрол, Международна конференция на ЮЗУ, 2015.

11. Стоянов, Е.Н. Валутен контрол. Бургас: Флат, 2013.
12. Стоянов, Е.Н. Особенности на контрола при операции с благородни метали и скъпоценни камъни, XIII-та Национална младежка научно-практическа сесия на ФНФС-София, 2015.
13. Стоянов, Е.Н. Системата за валутен контрол в България – ключ към икономическа стабилност, сп."Ново знание", бр.1/2015, ВУАРР / Пловдив.
14. Стоянов, Е.Н. Социалната политика за опазване на културното наследство – предизвикателство пред системата за финансов контрол, в-к Форум, бр.41/15.10.2015.
15. Стоянов Е.Н., Социалната тежест на държавния валутен монопол, в-к Форум, бр.43/28.10.2015.
16. Стоянов, Е.Н. Теоретични основи на управлението. Бургас: Либра скорп, 2016.
17. Стоянов, Е.Н. Теория на финансово-контролните системи и институции. Бургас: Либра скорп, 2012.
18. Стоянов, Е.Н. Управление и контрол на проекти. Бургас: Либра скорп, 2011.